

На вториој архитектиски собир Форум Скопје - кој се одржува неделава во Мала сјаница на тема Афирмираност на постмодернизмот - гостиниот од Филаделфија (САД), Срѓан Јовановиќ Вајс, е еден од оние автори чие промислување на модерната архитектура и урбанизам го завреднува и потребното внимание. По ишолувањето на белградскиот Архитектиски факултет заминува на посетителскиот студент во САД: иследниве години живее и работи во Филаделфија, каде го основа Normal Architecture Office, како и School of missing studies, и предава на Универзитетот Пенсилванија. Автор е на книгите Речиси архитектура (Almost Architecture, 2006 г.) во која се занимава со улогата на архитектурата во демократските процеси, и Експедиција на изгубениот авионавигатор (Lost Highway Expedition Photo-book, 2007 г.), каде што со колежите, низ фото-албум, го истражува процесот на некогашна Југославија. Малата "мистерија" со две презимиња се разоткрива вака: Вајс е презиме на мајка му, а официјалната можност да го додаде на инајковото се укажала дури по преселбата во САД...

Форум: Колку името на вашето студио, Normal Architecture Office, е случајно ироничен коментар?

Срѓан Ј. Вајс: Ха, ха, да се насмееме на почетокот... Кога еднаш имате добро име, можете ли да се отарасите од него? Големината во 1998 г., кога имаше многу апсурдни ситуации на Балканот, и помислив дека најрадикалната работа што може да се направи е да се биде нормален. Мојата идеја на нормалноста не

Архитектите се вљубени во владарите!

ФОТО: АЛЕКСАНДАР МЕХАНЧИЕВ

беше прашање на ординарност, туку некој вид стабилност, нешто кон што најчесто се стремат архитектите. И тоа име на студиото остана како еден вид меморија, иако прашањето како да се биде нормален во апсурдно време и натаму е актуелно.

Колку архитектурата и уметноста се разликуваат во количината на претпоставеното "страдање" кое мора да се поднесе за да се постигне нешто големо?

Архитектите можеби страдаат и најмногу од сите. Знаењето кое го има архитектот денес е своевидна мешавина на знаења од уметноста, технологијата, општеството... Или, тој е еден вид применет уметник, но и еден вид шарлатан...

Како, впрочем, и новинарот...?

Ха, ха, не знам. Но, видите, шарлатанството е една голема идеја која потекнува од Франција, и тоа е дисциплина која вели, отприлика, "ние знаеме, но во најголема мера го приспособуваме знаењето на другите луѓе". И тука се крие силата на архитектурата. А кога сме кај споредбите: долго време студирав со Рем Колхарт од Холандија, кој секогаш велеше дека силага на новинарството е велешо дека силага на новинарството е многу посилен од онаа на архитектурата. Мислам дека новинарството и треба да биде еден дел од архитектурата, како еден вид стекнување знаења.

Колку низ минатото архитектурата ѝ се приближи на уметноста, а колку уметноста на архитектурата?

Во шеесеттите години од минатиот век уметноста ѝ се приближува на архитектурата, посебно во правецот на концептуалната уметност, и уште поспебно на територијата на бивша Југославија. Тоа се групите како *Охо, Код*, или денешните великани како *Марина Абрамовиќ*. Тие правееа проекти поврзани со урбаните простори. Во осумдесеттите години архитектите, пак, тргнаа кон уметноста: тогаш настапи некој вид преиспитување, водене дебати за улогата на архитектурата и сл. Деведесеттите години беа време на криза, посебно за архитектите, така што немаше приближување меѓу уметноста и архитектурата, туку на уметноста и архитектурата кон политиката! Мислам дека постои соработка меѓу двете дисциплини бидејќи како што нашите градови влегуваат во некои неолиберални води, така архитектите и уметниците имаат чувство дека се отфрлени од тој "нов" свет.

Ми се чини дека до почетокот на деведесеттите кај нас и не се говореше за урбанизмот: дали затоа што немало потреба од тоа, или...?

За урбанизмот, како и за редица други работи, говориме кога не знаеме како да се однесуваме кон некој непознат

простор. Потоа, говориме не за минатото, туку за иднината, бидејќи не го знаеме нејзиниот автор. Идејата за авторот на градот е изгубена, не постои, како што не постои ниту авторот на војните. Третата причина поради која говориме за урбанизмот лежи можеби во проблемот со иднината: како што со интернетот се навикнаваме на виртуелните градови, одеднаш конкретната иднина е таа што нè интересира.

Режисерот Љубиша Ристиќ во МНТ ја подготвува претставата за Троија, односно, како што вели, за првата европска војна: според него, историјата на Европа е градење и рушење на градовите. На тој начин, веројатно, е создадена и "потребата" од археологија: дали таа е своевидна "подземна" архитектура? Односот на архитектурата кон археологијата е еден од најбитните односи на денешнината. Работев на една студија во Базел на темата дали и како архитектите денес можат да бидат пред археологијата, токму затоа таа да не стане некој вид политичка хегемонија и причина за битката меѓу фракциите на нашето општество?! Патем, во таа битка архитектите губат, бидејќи сме подобри архитекти отколку политичари... Постојат начини и стратегии при проектирањето кои можат да нè доведат до ситуација да создадеме инстант-археологија. Во тој случај, токму политичарите и останатите ќе мораат да го следат нашето знаење.

Што е поголем предизвик за архитектот: празно поле - како некогаш постэкономски Скопје или Бразилија, а денес Дубаи и Кина - или, пак, реставрацијата на Дрезден, Бремен, Белград...? На овој Форум Скопје покажувам про-

ект за еден нов град во Северна Кина. Но, за мене основно е тоа дека нема врска времето кога се градат градови: значи, небитно е дали се работи за Скопје, Нови Белгради и Нови Загреби, од една страна, и градовите во Северна Кина во 21 век, од друга.

Кога ќе пролистаме некоја монографија на славни архитекти, неодминлив е впечатокот дека сите нивни големи потфати стремеле кон оние мали куќи, по мера на човекот... Точно!

Е, сега, ми се чини дека таа идеја и не може да се оствари во денешните големи градови, туку во нивните далечни предградја, или во селата?

Колку и архитектурата да изгледа, во некоја рака, империјално, таа, всушност, зависи од малите средини. Таа дури и е многу поуспешна во помали средини и помали држави, како Македонија: Македонија има поголеми шанси од други земји да направи современа архитектура! Тоа се примерите и со Финска, Словенија... Според тоа, тезата дека помалку е подобро повторно се потврдува.

Колку, пак, архитектите минативе векови биле - потајно или отворено - вљубени во владарите за да ги остварат нивните идеи?

Архитектите секогаш се вљубени во владарите! Тоа е факт. На архитектите им е потребна моќ, која некогаш е политичка, а некогаш економска. Го сакам слоганот кој гласи: "Архитектурата е полудобра!" Некако е логично во архитектурата да се појави Алберт Шпер и нему слични, бидејќи таа повеќе била врзана за војската отколку за општествените студии. Но, големиот потенцијал денес на архитектурата се состои во знаењето, макар и аматерско, околу општествените студии: денешната моќ лежи во заедницата, која повеќе е поставена хоризонтално отколку вертикално.

Последното прашање можеби требаше да биде и прво, поведено од темата на Форум Скопје: дали постмодернизмот навистина беше "земјотресен" штом се употребува сеизмичка терминологија? Па добро, Скопје може да биде повод за споредување со земјотресите, а и градот можеби доживеал два "шока", модернистички и постмодернистички... Мислам дека постои голема доза на интелектуализација на работите кон се случуваа на преминот меѓу двата века: а тоа е што ние почнуваме да гледаме некако посериозно на нашите можности и помалку сме критични кон нашите слабости. Некако почнуваме да ја сфаќаме моќта да се биде различен и тука, на Балканот. Без разлика на тоа во што се состои различноста. ☒